

PREDGOVOR

Početak 2010. godine pomišljalo se u Matici – vjerujem i drugdje – kako bi 2011. svakako trebalo obilježiti 40. obljetnicu Hrvatskoga proljeća, ali i obljetnicu obračuna koji je, od udara u Karadorđevu, bio uperen protiv demokratskih i nacionalnih težnji hrvatskoga naroda i Matice hrvatske. Tada se, prvi put u svojoj stoljetnoj povijesti, Matica suočila sa zabranom javnoga djelovanja, gušenjem svojih novina i časopisa, raspuštanjem ogranaka, uhićenjima pojedinih istaknutih članova. U trenutku potpune dekadanse ideje jugoslavenstva i države Jugoslavije, koja se – ideološki i kadrovski – vratila u svoju, jednom već potisnutu, prošlost, jedina je opcija vlasti bila sila. Matica je, u taj tren, bila tek poticajna vrijednost u hrvatskom kolektivnom pamćenju, ne više i instrument artikulacije slobodarskih – političkih, gospodarskih i kulturalnih – očekivanja naroda, očekivanja javnosti na obzorju tada već nedalekoga 21. stoljeća.

U otuđenoj nam našoj kući, u zapečaćenim prostorijama, kraj zaplijenjene arhive te uhićenih i proganjanih brojnih prvaka – kako u zagrebačkoj središnjici tako i u ograncima diljem Hrvatske – nije više stolovala Matica, koju su 129 godina prije te uzurpacije stvorili najumniji hrvatski domoljubi: pisci i lingvisti, umjetnici i znanstvenici, političari i svećenici, kojih su nasljednici i nastavljači otada, tijekom 129 godina parlamentarnih sukoba, pokušaja odnarođenja, teritorijalnih posizanja i drugih oblika agresije, održavali hrvatsku entitetsku svijest, branili i razvijali hrvatski jezik, prosvjećivali hrvatski puk, tiskali knjige i časopise, brinuli o narodnoj koheziji, ali i sami stvarali nove vrijednosti. Te su vrijednosti posredstvom kršćanstva i kršćanske tradicije, dvojezičnoga humanizma i, također, ideja prosvjetiteljstva bile u dosluhu s kulturnom Europom – našom širom postojbinom.

Kako je vrijeme dobrih namjera brzo istjecalo, a naša inicijativa za obilježavanje Proljeća još nije bila postavila nikakav konkretan cilj ni iznjedrila potreban organizacijski okvir, 1. veljače 2011. obratio mi se pismom tadašnji član Glavnoga odbora, kolega Milan Bešlić. U pismu je Matici predložio održavanje skupa o 1971. godini: o Hrvatskom proljeću i Matici u njemu. S tim sam prijedlogom upoznao ostale članove Glavnoga odbora i Odbor ga je 23. svibnja 2011. načelno prihvatio. Tada je i predložio okosnicu Organizacijskoga odbora (Milan Bešlić, Dražen Budiša, Stjepan Sučić, Igor Zidić). Razmotrivši iskustva Matice s kooperacijama – napose onima iz 1967. i 1971. – odlučili smo pozvati u Odbor predstavnike HAZU, Hr-

vatskog instituta za povijest i Instituta društvenih znanosti »Ivo Pilar« te pojedince iz onodobnih medija, privrede i studentskoga pokreta u želji da udruženim snagama lakše postignemo cilj. Najposlije je formiran Odbor u koji su, abecednim redom, izabrani: Milan Bešlić, kao tajnik, Dražen Budiša, Ferdo Bušić, Jakov Ćurić, Mijo Jukić, akademik Zvonko Kusić, Božidar Novak, Stjepan Sučić, dr. sc. Vlado Šakić, Ante Todorović, dr. sc. Jasna Turkalj, Igor Zidić, kao predsjednik. Nakon rasprava i konzultacija na sastancima Odbora, od svibnja do listopada 2011, napravljen je program tema i predavača, pa smo ga ovako bili strukturirali: 1. Uvodna izlaganja; 2. Sudionici pokreta, podloga zbivanja, sinergije i proturječja; 3. Hrvatsko proljeće u hrvatskim regijama i drugdje; 4. Procesi hrvatske nacionalne i političke emancipacije u ideološkoj i političkoj situaciji u Europi i svijetu; 5. Gušenje demokratskog i nacionalnog pokreta i praksa »socijalističke represije«: posljedice i odjeci; 6. Žarišta otpora totalitarizmu i eksploataciji; 7. Dnevni tisak, književna i druga periodika i nakladnici; 8. Riječ svjedokâ.

U završnome oblikovanju Zbornika tu sam shemu – i zbog izostanka nekih tekstova – morao pojednostavniti, pa nakon Predgovora i Pozdrava sudionicima imamo još samo tri grupe priloga: Uvodna razmatranja, Studije i rasprave i Svjedočenja, zapamćenja, dokumenti.

Dobili smo prijavu ili dočekali potvrđan odaziv sljedećih sudionika skupa (prema predviđenom redosljedu izlaganja): Dražena Budiše, Igora Zidića, Božidara Novaka, dr. sc. Ivana Rogića, Josipa Mihaljevića, dr. sc. Slavena Letice, dr. sc. Jurja Kolarića, dr. sc. Hrvoja Kačića, dr. sc. Mladena Vedriša, Ivica Vrkića, dr. sc. Darka Dukovskog, dr. sc. Stipe Trogrlića, Božidara Brezinščaka Bagole, dr. sc. Ivana Mužića, akademika Ivana Aralice, dr. sc. Hrvoja Klasića, dr. sc. Ive Lučića, Nace Zelića, dr. sc. Ivana Čizmića, Jakše Kušana, akademika Davorina Rudolfa, Josipa Šentije, akademika Zvonimira Baletića, dr. sc. Ljubomira Antića, dr. sc. Vlade Šakića, dr. sc. Mate Artukovića, dr. sc. Berislava Jandrića, Milana Bešlića, mr. sc. Marina Sopte, Tomislava Jonjića, mr. sc. Marka Zubaka, Nikice Valentića, akademika Josipa Bratulića, mr. sc. Božidara Petrača, Stjepana Čuića, Stjepana Sučića, dr. sc. Ante Žužula, dr. sc. Tonča Trstenjaka, dr. sc. Slavka Sliškovića, dr. sc. Dragutina Pavličevića, dr. sc. Marka Veselice, dr. sc. Petra Selema, Veseljka Velčića, Antuna Vrdoljaka, akademika Ante Stamaća, dr. med. Gorana Dodiga, Vladimira Žmaka, dr. med. Velimira Božikova i Zvezdane Znidarčić Begović.

Skup, koji je prvotno planiran za kraj studenoga i početak prosinca 2011, morali smo, zbog opravdanih razloga, odgoditi za početak 2012. godine. Krajem studenoga napustio nas je kolega i prijatelj Ferdo Bušić; neki drugi sudionici imali su ozbiljnih zdravstvenih problema, treći – pritisnuti redovnim obvezama – nisu dospjeli zaključiti svoja izlaganja. S rezervnim smo terminom požurili da se ne odmaknemo suviše od simboličnoga prosinca 1971., pa je taj susret pod nazivom »Hrvatska i Hrvatsko proljeće 1971 (Znanstveni skup i riječi svjedokâ)« – bio održan 25. i 26. siječnja 2012. u Velikoj dvorani Matice hrvatske u Zagrebu. Moderatoratori su skupa bili dr. sc. Ivan Rogić, Stjepan Sučić, dr. sc. Jasna Turkalj i Milan

Bešlić. I tom je prilikom bilo objektivnih izostanaka; i sâm sam, obolivši, hvala tajnici Predsjedništva MH gđi. Almi Čavlek-Kovač, skup pratio kroz telefonske i druge obavijesti iz bolnice u Vinogradskoj. Zamijenio me, u nekim trenucima, kolega Stjepan Sučić, koji je izgovorio i pozdravnu riječ sudionicima skupa. Moj i neki drugi izostanci izazvali su sažimanje programa ishodišći time i neminovna odstupanja od zamišljenog plana.

Naučili smo, kroz godine, razlikovati idealne projekcije od realno dostižnih ciljeva. Prikupljanje tekstova otežalo se preko svih zadanih rokova. Sada, o petoj obljetnici skupa, predajemo, najposlije, u tisak ono što bih nazvao kosturom nekoć zamišljanoga zbornika. Ali kad procjenjujem analitičku vrijednost ponajboljih priloga, dokumentarnost nekih drugih, zemljopisnu pokrivenost Hrvatske koju zrcale treći – sklon sam zaključku da je to ipak odgovoran doprinos slici o vremenu koje smo živjeli. Nema u tome pisanom svjedočenju samodopadnoga zadovoljstva, a ni razloga za nj – traje tek spoznaja da smo učinili što smo mogli i znali, svakako više od ništa, primjećujući da je »završna ruka« dánā u zadnji čas: brojne su nas smrti prijatelja i suradnika – okupljenih na skupu i u ovome zborniku – tijekom posljednjih pet godina podsjetile da su neke godine naših života već prešle u povijest i – nedaleku, doduše – ali ipak: prošlost. Prošlost nas samih, prošlost naših zajednica, prošlost hrvatskoga naroda. Kakvu – reći će i ovaj zbornik.*

Osim već spomenutog Ferde Bušića, oprostili smo se, od 25. siječnja 2012. do danas, od gđe. Alme Čavlek-Kovač, koja nas je uvelike zadužila svojom susretljivošću; od znanaca, kolega ili prijatelja Jakše Kušana, Božidara Novaka, Ljubomira Antića, Dragutina Pavličevića, Marka Veselice, Petra Selema, Ante Stamaća.

Zahvaljujem, na kraju, Predsjedništvu MH na osvjedočenom strpljenju i ustrajnoj želji da se rezultati našega skupa zabilježe i sačuvaju u ovome zborniku, kao i suorganizatorima našega skupa – Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, Hrvatskom institutu za povijest i Institutu društvenih znanosti »Ivo Pilar« na dobroj suradnji i sinergijskome djelovanju.

I. Z.

* Moram, doduše, reći da su nam neki tekstovi ponuđeni i napisani i mimo prethodnoga dogovora, jer je činjenica da se u Matici »nešto sprema« pojedince animirala. Neke sam – pa i dobre – priloge morao izostaviti zbog opsežnosti građe – najlakše onda kad je bila riječ o već tiskanim priložima, kojiput u teško pristupačnim publikacijama, no takvima koje će stručni istraživač hrvatske povijesti tih godina ili moderne memoaristike ipak lako pronaći. Napominjem da se, iznimno, zbog izostanka većeg broja tekstova posljednje grupe, u tri prilike donose prilozi (onaj Marka Veselice i oni Ivana Mužića i Joze Ivičevića), koji su – bez nekih dopuna ili integralno – već bili tiskani. Više nam je sudionika skupa predložilo da se objavi i zapis Marka Veselice, jednog od stožernih likova hrvatskoga otpora u Proljeću, pa to i činimo. Ivan Mužić je svome tekstu dometnuo svjedočenje onodobnoga suca Salka Oštra i time potkrijepio vjerodostojnost svoga iskaza. Na kraju smo dometnuli i važan tekst Joze Ivičevića, »Kako su montirani politički procesi«, objavljen u Matičinoj »Hrvatskoj reviji«, god. II, br. 1, 2002. I Veselica, i Ivičević, i Mužić važni su protagonisti toga vremena u Zagrebu, Splitu i cijeloj Hrvatskoj; odvjetnik Mužić i u Bosni i Hercegovini.